

John Wyndham Bruce Pryce.




CORPUS CHRISTI COLLEGE OXFORD
K.G.






ΘΟΥΚΥΔΙΔΗϹ

EX THUCYDIDE;

INSTITUTUM FUNEBRIS ORATIONIS APUD ATHENIENSES;

ET PERICLIS ORATIO FUNEBRIS;

ITEM PESTIS ATHENIENSIS.

OMNIA ORDINE EX LIBRO SECUNDO HISTORIAE.

GLASGUAE:
IN AEDIBUS ACADEMICIS
EXCUDEBANT ROBERTUS ET ANDREAS FOULIS
ACADEMIAE TYPOGRAPHI
MDCCLV.

ΕΚ ΤΟΥ

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ·

'Ο ΝΟΜΟΣ

ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

ΛΟΓΟΥ

ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΘΗΝΑΙΟΙΣ·

ΚΑΙ 'Ο ΤΟΥ

ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ·

ΕΤΙ ΔΕ,

'Ο ΕΝ ΤΗ, ΠΟΛΕΙ

ΛΟΙΜΟΣ.

ΠΑΝΤΑ 'ΕΞΗΣ ΕΚ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ

ΤΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ.

GLASGUAE:
IN AEDIBUS ACADEMICIS
EXCUDEBANT ROBERTUS ET ANDREAS FOULIS
ACADEMIAE TYPOGRAPHI,
MDCCLV.

Ὁ ΝΟΜΟΣ

ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

ΛΟΓΟΥ

ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΘΗΝΑΙΟΙΣ.

Ὁ ΝΟΜΟΣ
ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ ΛΟΓΟΥ.

ΕΝ δὲ τῷ αὐτῷ χειμῶνι, οἱ Ἀθηναῖοι τῷ πατρίῳ νόμῳ χρώμενοι, δημοσίᾳ ταφὰς ἐποιήσαντο τῶν ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ πρῶτον ἀποθανόντων, τρόπῳ τοιῷδε. τὰ μὲν ὀστᾶ προτίθενται τῶν ἀπογενομένων, πρότριτα σκηνὴν ποιήσαντες, καὶ ἐπιφέρει τῷ αὐτοῦ ἕκαστος ἤν τι βούληται. ἐπειδὰν δὲ καὶ ἡ ἐκφορὰ ᾖ, λάρνακας κυπα-

ρισσίνας ἄγουσιν ἅμαξαι, φυλῆς ἑκάστης μίαν. ἔνεστι δὲ καὶ τὰ ὀστᾶ ἧς ἕκαστος ἦν φυλῆς. μία δὲ κλίνη κενὴ φέρεται ἐστρωμένη τῶν ἀφανῶν, οἳ ἂν μὴ εὑρεθῶσιν ἐς ἀναίρεσιν. ξυνεκφέρει δὲ ὁ βουλόμενος καὶ ἀστῶν καὶ ξένων. καὶ γυναῖκες πάρεισιν αἱ προσήκουσαι ἐπὶ τὸν τάφον, ὀλοφυρόμεναι. τιθέασιν οὖν ἐς τὸ δημόσιον σῆμα, ὅ ἐστιν ἐπὶ τοῦ καλλίστου προαστείου τῆς πόλε-

ως. (καὶ ἀεὶ ἐν αὐτῷ θάπτουσι τοὺς ἐκ τῶν πολέμων, πλήνγε τοὺς ἐν Μαραθῶνι. ἐκείνων δὲ διαπρεπῆ τὴν ἀρετὴν κρίναντες, αὐτοῦ καὶ τὸν τάφον ἐποίησαν.) ἐπειδὰν δὲ κρύψωσι γῆ, ἀνὴρ ᾑρημένος ὑπὸ τῆς πόλεως, ὃς ἂν γνώμῃ τε δοκῇ μὴ ἀξύνετος εἶναι, καὶ ἀξιώματι προήκῃ, λέγει ἐπ᾽ αὐτοῖς ἔπαινον τὸν πρέποντα· μετὰ δὲ τοῦτο ἀπέρχονται. ὧδε μὲν θάπτουσι. καὶ διὰ παντὸς

τοῦ πολέμου, ὁπότε ξυμβαίη αὐτοῖς, ἐχρῶντο τῷ νόμῳ. ἐπὶ δ' οὖν τοῖς πρώτοις τοῖσδε Περικλῆς ὁ Ξανθίππου ᾑρέθη λέγειν. καὶ ἐπειδὴ καιρὸς ἐλάμβανε, προελθὼν ἀπὸ τοῦ σήματος ἐπὶ βῆμα ὑψηλὸν πεποιημένον, ὅπως ἀκούοιτο ὡς ἐπιπλεῖστον τοῦ ὁμίλου, ἔλεγε τοιάδε.

Ὁ ΤΟΥ

ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΝ

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ.

ΟΙ μὲν πολλοὶ τῶν ἐνθάδε ἤδη εἰρηκότων ἐπαινοῦσι τὸν προσθέντα τῷ νόμῳ τὸν λόγον τόνδε, ὡς καλὸν ἐπὶ τοῖς ἐκ τῶν πολέμων θαπτομένοις ἀγορεύεσθαι αὐτόν. ἐμοὶ δ' ἂν ἀρκοῦν ἐδόκει εἶναι, ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργῳ γενομένων,

ἔργῳ καὶ δηλοῦσθαι τὰς τιμὰς, οἷα καὶ νῦν περὶ τὸν τάφον τόνδε δημοσίᾳ παρασκευασθέντα ὁρᾶτε· καὶ μὴ ἐν ἑνὶ ἀνδρὶ πολλῶν ἀρετὰς κινδυνεύεσθαι, εὖ τε καὶ χεῖρον εἰπόντι πιστευθῆναι. χαλεπὸν γὰρ τὸ μετρίως εἰπεῖν, ἐν ᾧ μόλις καὶ ἡ δόκησις τῆς ἀληθείας βεβαιοῦται. ὅ, τε γὰρ ξυνειδὼς καὶ εὔνους ἀκροατὴς τάχ᾽ ἄν τι ἐνδεεστέρως πρὸς ἃ βούλεταί τε καὶ ἐπί-

σταται νομίσειε δηλοῦσθαι·
ὅ,τε ἄπειρος, ἔστιν ἃ καὶ πλε-
ονάζεσθαι, διὰ φθόνον, εἴ
τι ὑπὲρ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν
ἀκούοι. μέχρι γὰρ τοῦδε ἀ-
νεκτοὶ οἱ ἔπαινοί εἰσι περὶ
ἑτέρων λεγόμενοι, ἐς ὅσον
ἂν καὶ αὐτὸς ἕκαστος οἴηται
ἱκανὸς εἶναι δρᾶσαί τι ὧν
ἤκουσε· τῷ δὲ ὑπερβάλλ-
λοντι αὐτῶν φθονοῦντες,
ἤδη καὶ ἀπιστοῦσιν. Ἐπειδὴ
δὲ τοῖς πάλαι οὕτως ἐδο-
κιμάσθη ταῦτα καλῶς ἔ-

χειν, χρὴ καὶ ἐμὲ ἑπόμενον τῷ νόμῳ, πειρᾶσθαι ὑμῶν τῆς ἑκάστου βουλήσεώς τε καὶ δόξης τυχεῖν ὡς ἐπιπλεῖστον.

Αρξομαι δὲ ἀπὸ τῶν προγόνων πρῶτον· δίκαιον γὰρ αὐτοῖς καὶ πρέπον δὲ ἅμα ἐν τῷ τοιῷδε τὴν τιμὴν ταύτην τῆς μνήμης δίδοσθαι. τὴν γὰρ χώραν ἀεὶ οἱ αὐτοὶ οἰκοῦντες, διαδοχῇ τῶν ἐπιγιγνομένων μέχρι τοῦδε ἐλευθέραν δι'

ἀρετὴν παρέδοσαν. καὶ ἐκεῖνοί τε ἄξιοι ἐπαίνου, καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ πατέρες ἡμῶν. κτησάμενοι γὰρ πρὸς οἷς ἐδέξαντο ὅσην ἔχομεν ἀρχὴν, οὐκ ἀπόνως ἡμῖν τοῖς νῦν προσκατέλιπον. τὰ δὲ πλέω αὐτῆς αὐτοὶ ἡμεῖς οἵδε, οἱ νῦν ἔτι ὄντες μάλιστα ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ ἐπηυξήσαμεν, καὶ τὴν πόλιν τοῖς πᾶσι παρεσκευάσαμεν καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην αὐταρ-

κεςάτην. ὧν ἐγὼ τὰ μὲν κατὰ πολέμȣς ἔργα, οἷς ἕκαςα ἐκτήθη, ἢ εἴτι αὐτοὶ ἢ οἱ πατέρες ἡμῶν Βάρβαρον ἢ Ἕλληνα πόλεμον ἐπιόντα προθύμως ἠμυνάμεθα, μακρηγορεῖν ἐν εἰδόσιν ȣ̓ βȣλόμενος, ἐάσω. ἀπὸ δὲ οἵας τε ἐπιτηδεύσεως ἤλθομεν ἐπ᾽ αὐτὰ, καὶ μεθ᾽ οἵας πολιτείας, καὶ τρόπων ἐξ οἵων μεγάλα ἐγένετο, ταῦτα δηλώσας πρῶτον, εἶμι καὶ ἐπὶ τὸν

τῶνδε ἔπαινον, νομίζων ἐπί τε τῷ παρόντι ἐκ ἂν ἀπρεπῆ λεχθῆναι αὐτὰ, καὶ τὸν πάντα ὅμιλον καὶ ἀςῶν ϗ ξένων ξύμφορον εἶναι αὐτῶν ἐπακȣ̃σαι.

Χρώμεθα γὰρ πολιτέιᾳ ȣ̓ ζηλȣ́σῃ τȣ̀ς τῶν πέλας νόμȣς, παράδειγμα δὲ αὐτοὶ μᾶλλον ὄντες τισὶν, ἢ μιμȣ́μενοι ἑτέρȣς. ϗ ὄνομα μὲν, διὰ τὸ μὴ ἐς ὀλίγȣς ἀλλ᾽ ἐς πλέιονας οἰκεῖν, Δημοκρατία κέκλη-

ται. μέτεστι δὲ, κατὰ μὲν τοὺς νόμους, πρὸς τὰ ἴδια διάφορα πᾶσι τὸ ἴσον, κατὰ δὲ τὴν ἀξίωσιν, ὡς ἕκαστος ἔν τῳ εὐδοκιμεῖ, οὐκ ἀπὸ μέρους τὸ πλεῖον ἐς τὰ κοινὰ ἢ ἀπ᾽ ἀρετῆς προτιμᾶται· οὐδ᾽ αὖ κατὰ πενίαν, ἔχων δέ τι ἀγαθὸν δρᾶσαι τὴν πόλιν, ἀξιώματος ἀφανείᾳ κεκώλυται. ἐλευθέρως δὲ τά τε πρὸς τὸ κοινὸν πολιτεύομεν, καὶ ἐς τὴν πρὸς ἀλλήλους τῶν καθ᾽

ἡμέραν ἐπιτηδευμάτων ὑποψίαν, οὐ δι' ὀργῆς τὸν πέλας, εἰ καθ' ἡδονήν τι δρᾷ, ἔχοντες, οὐδὲ ἀζημίους μὲν, λυπηρὰς δὲ τῇ ὄψει, ἀχθηδόνας, προστιθέμενοι. ἀνεπαχθῶς δὲ τὰ ἴδια προσομιλοῦντες, τὰ δημόσια διὰ δέος μάλιστα οὐ παρανομοῦμεν, τῶν τε ἀεὶ ἐν ἀρχῇ ὄντων ἀκροάσει, καὶ τῶν νόμων, καὶ μάλιστα αὐτῶν ὅσοι τε ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀδικουμένων κεῖνται, καὶ ὅ-

σοι ἄγραφοι ὄντες αἰσχύνην ὁμολογουμένην φέρουσι.

Καὶ μὴν καὶ τῶν πόνων πλείστας ἀναπαύλας τῇ γνώμῃ ἐπορισάμεθα, ἀγῶσι μέν γε καὶ θυσίαις διετησίοις νομίζοντες, ἰδίαις δὲ κατασκευαῖς εὐπρεπέσιν, ὧν καθ᾽ ἡμέραν ἡ τέρψις τὸ λυπηρὸν ἐκπλήσσει. ἐπεισέρχεται δὲ διὰ μέγεθος τῆς πόλεως ἐκ πάσης γῆς τὰ πάντα· καὶ

ξυμβαίνει ἡμῖν μηδὲν οἰκειοτέρᾳ τῇ ἀπολαύσει τὰ αὐτοῦ ἀγαθὰ γιγνόμενα καρποῦσθαι, ἢ καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

Διαφέρομεν δὲ καὶ ταῖς τῶν πολεμικῶν μελέταις τῶν ἐναντίων τοῖσδε. τήν τε γὰρ πόλιν κοινὴν παρέχομεν, καὶ οὐκ ἔστιν ὅτε ξενηλασίαις ἀπειργομέν τινα ἢ μαθήματος, ἢ θεάματος, ὃ μὴ κρυφθὲν ἄν τις τῶν πολεμίων ἰδὼν ὠ-

φεληθείη. πιστεύοντες οὐ ταῖς παρασκευαῖς τοπλέον καὶ ἀπάταις, ἢ τῷ ἀφ᾽ ἡμῶν αὐτῶν ἐς τὰ ἔργα εὐψύχῳ. Καὶ ἐν ταῖς παιδείαις, οἱ μὲν ἐπιπόνῳ ἀσκήσει, εὐθὺς νέοι ὄντες, τὸ ἀνδρεῖον μετέρχονται· ἡμεῖς δέ, ἀνειμένως διαιτώμενοι, οὐδὲν ἧσσον ἐπὶ τοὺς ἰσοπαλεῖς κινδύνους χωροῦμεν. τεκμήριον δέ· οὔτε γὰρ Λακεδαιμόνιοι καθ᾽ ἑκάστους, μετὰ πάντων δ᾽

ἐς τὴν γῆν ἡμῶν στρατεύ-
ουσι· τήν τε τῶν πέλας αὐ-
τοὶ ἐπελθόντες, οὐ χαλε-
πῶς ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ τοὺς
περὶ τῶν οἰκείων ἀμυνο-
μένους μαχόμενοι τὰ
πλείω κρατοῦμεν. ἀθρόᾳ τε
τῇ δυνάμει ἡμῶν οὐδείς πω
πολέμιος ἐνέτυχε, διὰ τὴν
τοῦ ναυτικοῦ τε ἅμα ἐπι-
μέλειαν καὶ τὴν ἐν τῇ γῇ ἐ-
πὶ πολλὰ ἡμῶν αὐτῶν ἐ-
πίπεμψιν. ἢν δὲ που μο-
ρίῳ τινὶ προσμίξωσι, κρα-

τήσαντες τε τινὰς ἡμῶν, πάντας αὐχοῦσιν ἀπεῶσθαι, καὶ νικηθέντες, ὑφ' ἁπάντων ἡσσῆσθαι. καίτοι εἰ ῥαθυμίᾳ μᾶλλον ἢ πόνων μελέτῃ, καὶ μὴ μετὰ νόμων τοπλεῖον ἢ τρόπων ἀνδρείας ἐθέλοιμεν κινδυνεύειν, περιγίγνεται ἡμῖν τοῖς τε μέλλουσιν ἀλγεινοῖς μὴ προκάμνειν, καὶ ἐς αὐτὰ ἐλθοῦσι, μὴ ἀτολμοτέρους τῶν ἀεὶ μοχθούντων φαίνεσθαι.

Καὶ ἔν τε τούτοις τὴν πό-
λιν ἀξίαν εἶναι θαυμά-
ζεσθαι, καὶ ἔτι ἐν ἄλλοις.
φιλοκαλοῦμέν τε γὰρ μετ᾽
εὐτελείας, καὶ φιλοσοφοῦ-
μεν ἄνευ μαλακίας. πλού-
τῳ τε ἔργου μᾶλλον ἐν και-
ρῷ ἢ λόγου κόμπῳ χρώμε-
θα. καὶ τὸ πένεσθαι οὐχ ὁ-
μολογεῖν τινὶ αἰσχρὸν, ἀλ-
λὰ μὴ διαφεύγειν ἔργῳ,
αἴσχιον. ἔνι τε τοῖς αὐτοῖς
οἰκείων ἅμα καὶ πολιτικῶν
ἐπιμέλεια, καὶ ἑτέροις πρὸς

ἔργα τετραμμένοις, τὰ πο-
λιτικὰ μὴ ἐνδεῶς γνῶναι.
μόνοι γὰρ τόν τε μηδὲν
τῶνδε μετέχοντα, οὐκ ἀ-
πράγμονα ἀλλ' ἀχρεῖον
νομίζομεν· καὶ αὐτοὶ ἤτοι
κρίνομέν γε ἢ ἐνθυμούμε-
θα ὀρθῶς τὰ πράγματα, οὐ
τοὺς λόγους τοῖς ἔργοις βλά-
βην ἡγούμενοι, ἀλλὰ μὴ
προδιδαχθῆναι μᾶλλον
λόγῳ πρότερον ἢ ἐπὶ ἃ δεῖ
ἔργῳ ἐλθεῖν. διαφερόντως
γὰρ δὴ καὶ τάδε ἔχομεν,

ὥστε τολμᾷν τὲ οἱ αὐτοὶ μάλιστα, καὶ περὶ ὧν ἐπιχειρήσομεν, ἐκλογίζεσθαι. ὃ τοῖς ἄλλοις ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει. κράτιστοι δ' ἂν τὴν ψυχὴν δικαίως κριθεῖεν οἱ τά τε δεινὰ καὶ ἡδέα σαφέστατα γιγνώσκοντες, καὶ διὰ ταῦτα μὴ ἀποτρεπόμενοι ἐκ τῶν κινδύνων. Καὶ τὰ ἐς ἀρετὴν ἠναντιώμεθα τοῖς πολλοῖς· οὐ γὰρ πάσχοντες εὖ, ἀλλὰ δρῶντες, κτώμε-

θα τοὺς φίλους. βεβαιότερος δὲ ὁ δράσας τὴν χάριν, ὥστε ὀφειλομένην δι' εὐνοίας ᾧ δέδωκε σώζειν· ὁ δ' ἀντοφείλων, ἀμβλύτερος, εἰδὼς οὐκ ἐς χάριν, ἀλλ' ἐς ὀφείλημα τὴν ἀρετὴν ἀποδώσων. καὶ μόνοι οὐ τοῦ ξυμφέροντος μᾶλλον λογισμῷ, ἢ τῆς ἐλευθερίας τῷ πιστῷ ἀδεῶς τινὰ ὠφελοῦμεν.

Ξυνελών τε λέγω, τήν τε πᾶσαν πόλιν τῆς Ἑλλά-

δος παίδευσιν εἶναι, καὶ καθ' ἕκαστον δοκεῖν ἄν μοι τὸν αὐτὸν ἄνδρα παρ' ἡμῶν ἐπὶ πλεῖστ' εἴδη, καὶ μετὰ χαρίτων μάλιστ' ἂν εὐτραπέλως τὸ σῶμα αὔταρκες παρέχεσθαι. καὶ ὡς οὐ λόγων ἐν τῷ παρόντι κόμπος τάδε μᾶλλον ἢ ἔργων ἐστὶν ἀλήθεια, αὐτὴ ἡ δύναμις τῆς πόλεως, ἣν ἀπὸ τῶνδε τῶν τρόπων ἐκτησάμεθα, σημαίνει. μόνη γὰρ τῶν νῦν ἀκοῆς κρείσσων ἐς πεῖραν

ἔρχεται, καὶ μόνη οὔτε τῷ πολεμίῳ ἐπελθόντι ἀγανάκτησιν ἔχει ὑφ᾽ οἵων κακοπαθεῖ, οὔτε τῷ ὑπηκόῳ κατάμεμψιν ὡς οὐχ ὑπ᾽ ἀξίων ἄρχεται. μετὰ μεγάλων δὲ σημείων καὶ οὐ δήτοι ἀμάρτυρόν γε τὴν δύναμιν παραχόμενοι, τοῖς τε νῦν καὶ τοῖς ἔπειτα θαυμαθησόμεθα· καὶ οὐδὲν προσδεόμενοι οὔτε Ὁμήρου ἐπαινέτου, οὔτε ὅστις ἔπεσι μὲν τοαυτίκα τέρψει, τῶν

δ' ἔργων τὴν ὑπόνοιαν ἡ ἀλήθεια βλάψει· ἀλλὰ πᾶσαν μὲν θάλασσαν καὶ γῆν ἐσβατὸν τῇ ἡμετέρᾳ τόλμῃ καταναγκάσαντες γενέσθαι, πανταχοῦ δὲ μνημεῖα κακῶν τε κἀγαθῶν ἀΐδια ξυγκατοικίσαντες. περὶ τοιαύτης οὖν πόλεως οἵδε τε γενναίως, δικαιοῦντες μὴ ἀφαιρεθῆναι αὐτὴν, μαχόμενοι ἐτελεύτησαν, καὶ τῶν λειπομένων πάντα τι-

νὰ εἰκὸς ἐθέλειν ὑπὲρ αὐτῆς κάμνειν.

Διὸ δὴ καὶ ἐμήκυνα τὰ περὶ τῆς πόλεως, διδασκαλίαν τε ποιούμενος μὴ περὶ ἴσου ἡμῖν εἶναι τὸν ἀγῶνα καὶ οἷς τῶνδε μηδὲν ὑπάρχει ὁμοίως, καὶ τὴν εὐλογίαν ἅμα ἐφ᾽ οἷς νῦν λέγω φανερὰν σημείοις καθιστάς. καὶ εἴρηται αὐτῆς τὰ μέγιστα. ἃ γὰρ τὴν πόλιν ὕμνησα, αἱ τῶνδε καὶ τῶν τοιῶνδε ἀρεταὶ ἐκόσμησαν·

καὶ οὐκ ἂν πολλοῖς τῶν Ἑλ-
λήνων ἰσόῤῥοπος, ὥσπερ
τῶνδε, ὁ λόγος τῶν ἔργων
φανείη. δοκεῖ δέ μοι δη-
λοῦν ἀνδρὸς ἀρετὴν, πρώτη
τε μηνύουσα, καὶ τελευταία
βεβαιοῦσα, ἡ νῦν τῶνδε κα-
ταστροφή. καὶ γὰρ τοῖς τἄλ-
λα χείροσι δίκαιον τὴν ἐς
τοὺς πολέμους ὑπὲρ τῆς πα-
τρίδος ἀνδραγαθίαν προτί-
θεσθαι. ἀγαθῷ γὰρ κακὸν
ἀφανίσαντες, κοινῶς μᾶλ-
λον ὠφέλησαν, ἢ ἐκ τῶν ἰ-

δίων ἔβλαψαν. τῶνδε δὲ οὔτε πλούτου τὶς τὴν ἔτι ἀπόλαυσιν προτιμήσας ἐμαλακίσθη, οὔτε πενίας ἐλπίδι, ὡς κἂν ἔτι διαφυγὼν αὐτὴν πλουτήσειεν, ἀναβολὴν τοῦ δεινοῦ ἐποιήσατο· τὴν δὲ τῶν ἐναντίων τιμωρίαν ποθεινοτέραν αὐτῶν λαβόντες, καὶ κινδύνων ἅμα τόνδε κάλλιστον νομίσαντες, ἠβουλήθησαν μετ᾽ αὐτοῦ τοὺς μὲν τιμωρεῖσθαι, τῶν δὲ ἐφίεσθαι· ἐλπίδι

μὲν τὸ ἀφανὲς τοῦ κατορθώσειν ἐπιτρέψαντες, ἔργῳ δὲ περὶ τοῦ ἤδη ὁρωμένου σφίσιν αὐτοῖς ἀξιοῦντες πεποιθέναι· καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀμύνασθαι καὶ παθεῖν, μᾶλλον ἡγησάμενοι, ἢ τῷ ἐνδόντες σώζεσθαι, τὸ μὲν αἰσχρὸν τοῦ λόγου ἔφυγον, τὸ δ' ἔργον τῷ σώματι ὑπέμειναν, καὶ δι' ἐλαχίστου καιροῦ τύχης ἅμα ἀκμῇ τῆς δόξης μᾶλλον ἢ τοῦ δέους ἀπηλλάγησαν.

Καὶ οἵδε μὲν προσηκόντως τῆ πόλει τοιοίδε ἐγένοντο· τοὺς δὲ λοιποὺς χρὴ ἀσφαλεστέραν μὲν εὔχεσθαι, ἀτολμοτέραν δὲ μηδὲν ἀξιοῦν τὴν ἐς τοὺς πολεμίους διάνοιαν ἔχειν, σκοποῦντας μὴ λόγῳ μόνῳ τὴν ὠφέλειαν· ἣν ἄν τις πρὸς οὐδὲν χεῖρον αὐτοὺς ὑμᾶς εἰδότας μηκύνοι, λέγων ὅσα ἐν τῷ τοὺς πολεμίους ἀμύνεσθαι ἀγαθὰ ἔνεστιν· ἀλλὰ μᾶλλον τὴν τῆς πό-

λεως δύναμιν καθ' ἡμέραν ἔργῳ θεωμένους, καὶ ἐραστὰς γιγνομένους αὐτῆς. καὶ ὅταν ὑμῖν μεγάλη δόξῃ εἶναι, ἐνθυμουμένοις ὅτι τολμῶντες, καὶ γιγνώσκοντες τὰ δέοντα, καί ἐν τοῖς ἔργοις αἰσχυνόμενοι ἄνδρες αὐτὰ ἐκτήσαντο· καὶ ὁπότε καὶ πείρᾳ του σφαλείησαν, οὔκουν καὶ τὴν πόλιν γε τῆς σφετέρας ἀρετῆς ἀξιοῦντες στερίσκειν, κάλλιστον δὲ ἔρανον αὐτῇ προ-

ἱέμενοι. κοινῇ γὰρ τὰ σώματα διδόντες, ἰδίᾳ τὸν ἀγήρων ἔπαινον ἐλάμβανον, καὶ τὸν τάφον ἐπισημότατον, οὐκ ἐν ᾧ κεῖνται μᾶλλον, ἀλλ᾽ ἐν ᾧ ἡ δόξα αὐτῶν παρὰ τῷ ἐντυχόντι ἀεὶ καὶ λόγου καὶ ἔργου καιρῷ ἀείμνηστος καταλείπεται. ἀνδρῶν γὰρ ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος, καὶ οὐ στηλῶν μόνον ἐν τῇ οἰκείᾳ σημαίνει ἐπιγραφὴ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μὴ προσηκούσῃ ἄγρα-

φος μνήμη παρ' ἑκάςῳ τῆς γνώμης μᾶλλον ἢ τοῦ ἔργου ἐνδιαιτᾶται. οὓς νῦν ὑμεῖς ζηλώσαντες, καὶ τὸ εὔδαιμον, τὸ ἐλεύθερον, τὸ δὲ ἐλεύθερον, τὸ εὔψυχον κρίναντες, μὴ περιορᾶσθε τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους. οὐ γὰρ οἱ κακοπραγοῦντες δικαιότερον ἀφειδοῖεν ἂν τοῦ βίου, οἷς ἐλπὶς οὐκ ἔς' ἀγαθοῦ, ἀλλ' οἷς ἡ ἐναντία μεταβολὴ ἐν τῷ ζῆν ἔτι κινδυνεύεται, καὶ ἐν

οἷς μάλιστα μεγάλα τὰ διαφέροντα, ἤν τι πταίσωσιν. ἀλγεινοτέρα γὰρ ἀνδρί γε φρόνημα ἔχοντι ἡ ἐν τῷ μετὰ τοῦ μαλακισθῆναι κάκωσις, ἢ ὁ μετὰ ῥώμης καὶ κοινῆς ἐλπίδος ἅμα γιγνόμενος ἀναίσθητος θάνατος.

Διόπερ καὶ τοὺς τῶνδε νῦν τοκέας, ὅσοι πάρεστε, οὐκ ὀλοφύρομαι μᾶλλον ἢ παραμυθήσομαι. ἐν πολυτρόποις γὰρ ξυμφοραῖς ἐ-

πίσανται τραφέντες. τὸ δ᾽ εὐτυχὲς, οἳ ἂν τῆς εὐπρεπεςάτης λάχωσιν, ὥσπερ οἵδε μὲν νῦν, τελευτῆς, ὑμεῖς δὲ λύπης· καὶ ἐν οἷς ἐνευδαιμονῆσαι τε ὁ βίος ὁμοίως καὶ ἐντελευτῆσαι ξυνεμετρήθη. χαλεπὸν μὲν οὖν οἶδα πείθειν ὄν, ὧν καὶ πολλάκις ἕξετε ὑπομνήματα ἐν ἄλλων εὐτυχίαις, αἷς ποτὲ καὶ αὐτοὶ ἠγάλλεσθε· καὶ λύπη οὐχ ὧν ἄν τις μὴ πειρασάμενος ἀ-

γαθῶν στερίσκηται, ἀλλ' οὗ
ἂν ἐθὰς γενόμενος ἀφαι-
ρεθείη. καρτερεῖν δὲ χρὴ καὶ
ἄλλων παίδων ἐλπίδι, οἷς
ἔτι ἡλικία τέκνωσιν ποιεῖσ-
θαι. ἰδίᾳ τε γὰρ τῶν οὐκ
ὄντων λήθη οἱ ἐπιγιγνόμε-
νοί τισιν ἔσονται· καὶ τῇ πό-
λει διχόθεν, ἔκ τε τοῦ μὴ
ἐρημοῦσθαι, καὶ ἀσφαλείᾳ
ξυνοίσειν. οὐ γὰρ οἷόν τε ἴ-
σόν τι ἢ δίκαιον βουλεύεσ-
θαι οἳ ἂν μὴ καὶ παῖδας
ἐκ τοῦ ὁμοίου παραβαλ-

λόμενοι κινδυνεύωσιν. ὅσοι δ' αὖ παρηϐήκατε, τόν τε πλείονα, κέρδος ὄν, εὐτυχεῖτε βίον· ἡγεῖσθε καὶ τόνδε βραχὺν ἔσεσθαι, καὶ τῇ τῶνδε εὐκλείᾳ κουφίζεσθε. τὸ γὰρ φιλότιμον ἀγήρων μόνον· καὶ οὐκ ἐν τῷ ἀχρείῳ τῆς ἡλικίας τὸ κερδαίνειν, ὥσπέρ τινες φασὶ, μᾶλλον τέρπει, ἀλλὰ τὸ τιμᾶσθαι.

Παισὶ δ' αὖ ὅσοι τῶνδε πάρεστε, ἢ ἀδελφοῖς, ὁρῶ

μέγαν τὸν ἀγῶνα. τὸν γὰρ οὐκ ὄντα ἅπας εἴωθεν ἐπαινεῖν. καὶ μόλις ἂν καθ' ὑπερβολὴν ἀρετῆς οὐχ ὁμοῖοι ἀλλ' ὀλίγῳ χείρους κριθεῖτε. φθόνος γὰρ τοῖς ζῶσι πρὸς τὸν ἀντίπαλον· τὸ δὲ μὴ ἐμποδὼν ἀνανταγωνίστῳ εὐνοίᾳ τετίμηται.

Εἰ δέ με δεῖ καὶ γυναικείας τὶ ἀρετῆς, ὅσαι νῦν ἐν χηρείᾳ ἔσονται, μνησθῆναι, βραχείᾳ παραινέσει ἅπαν σημανῶ. τῆς τε γὰρ ὑπαρ-

χούσης φύσεως μὴ χείροσι γενέσθαι, ὑμῖν μεγάλη ἡ δόξα, καὶ οἷς ἂν ἐπ' ἐλάχιστον ἀρετῆς πέρι ἢ ψόγου ἐν τοῖς ἄρσεσι κλέος ᾖ.

Εἴρηται καὶ ἐμοὶ λόγῳ κατὰ τὸν νόμον ὅσα εἶχον πρόσφορα· καὶ ἔργῳ, οἱ θαπτόμενοι, τὰ μὲν, ἤδη κεκόσμηνται· τὰ δὲ, αὐτῶν τοὺς παῖδας τὸ ἀπὸ τοῦδε δημοσίᾳ ἡ πόλις μέχρις ἥβης θρέψει, ὠφέλιμον στέφανον τοῖσδέ τε καὶ τοῖς

λειπομένοις τῶν τοιῶνδε ἀγώνων προτιθεῖσα. ἆθλα γὰρ οἷς κεῖται ἀρετῆς μέγιστα, τοῖσδε καὶ ἄνδρες ἄριστοι πολιτεύουσι. νῦν δὲ ἀπολοφυράμενοι ὃν προσήκει ἑκάστῳ, ἄπιτε.

ΤΟΙΟΣΔΕ μὲν ὁ τάφος ἐγένετο ἐν τῷ χειμῶνι τούτῳ· καὶ διελθόντος αὐτοῦ, πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου τοῦδε ἐτελεύτα. Τοῦ δὲ θέρους εὐθὺς ἀρχομένου, Πελοποννήσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι τὰ δύο μέρη, ὥσπερ καὶ τοπρῶτον, ἐσέβαλον ἐς τὴν Ἀττικὴν, (ἡγεῖτο δὲ Ἀρχίδαμος ὁ Ζευξιδάμου, Λακεδαιμονίων βασιλεὺς) καὶ καθεζόμενοι ἐδήουν τὴν γῆν.

ϗ ὄντων αὐτῶν ȣ̓ πολλάς πω ἡμέρας ἐν τῇ Ατλικῇ, ἡ νόσος πρῶτον ἤρξατο γενέσθαι τοῖς Αθηναίοις, λεγόμενον καὶ μὲν πρότερον πολλαχόσε ἐγκατασκῆψαι, ϗ περὶ Λῆμνον ϗ ἐν ἄλλοις χωρίοις· ȣ̓ μέντοι τοσȣ̃τός γε λοιμὸς, ȣ̓δὲ φθορὰ ȣ̔́τως ἀνθρώπων ȣ̓δαμȣ̃ ἐμνημονεύετο γενέσθαι. ȣ̓́τε γὰρ ἰατροὶ ἤρκȣν τοπρῶτον θεραπεύοντες ἀγνοίᾳ, ἀλλ᾽ αὐτοὶ μά-

λιστα ἔθνησκον ὅσῳ καὶ μάλιστα προσῄεσαν, οὔτε ἄλλη ἀνθρωπεία τέχνη οὐδεμία. ὅσα τε πρὸς ἱεροῖς ἱκέτευσαν, ἢ μαντείοις καὶ τοῖς τοιούτοις ἐχρήσαντο, πάντα ἀνωφελῆ ἦν. τελευτῶντές τε αὐτῶν ἀπέστησαν, ὑπὸ τοῦ κακοῦ νικώμενοι.

Ηρξατο δὲ τὸ μὲν πρῶτον, ὡς λέγεται, ἐξ Αἰθιοπίας τῆς ὑπὲρ Αἰγύπτου, ἔπειτα δὲ καὶ ἐς Αἴγυπτον καὶ Λιβύην κατέβη, καὶ ἐς τὴν

βασιλέως γῆν τὴν πολ-
λήν. ἐς δὲ τῶν Ἀθηναίων πό-
λιν ἐξαπιναίως ἐνέπεσε· ϗ
τοπρῶτον ἐν τῷ Πειραιεῖ ἥ-
ψατο τῶν ἀνθρώπων, ὥστε
ϗ ἐλέχθη ὑπ᾽ αὐτῶν ὡς οἱ
Πελοποννήσιοι φάρμακα
ἐσβεβλήκοιεν ἐς τὰ φρέα-
τα. κρῆναι γὰρ οὔπω ἦσαν
αὐτόθι. ὕστερον δὲ ϗ ἐς τὴν
ἄνω πόλιν ἀφίκετο, ϗ ἔθ-
νησκον πολλῷ μᾶλλον ἤ-
δη. λεγέτω μὲν οὖν περὶ αὐ-
τοῦ ὡς ἕκαστος γιγνώσκει, ϗ

ἰατρὸς, καὶ ἰδιώτης, ἀφ᾽ ὅτου εἰκὸς ἦν γενέσθαι αὐτὸ, καὶ τὰς αἰτίας ἅστινας νομίζει τοσαύτης μεταβολῆς ἱκανὰς εἶναι δύναμιν ἐς τὸ μεταστῆσαι σχεῖν· ἐγὼ δὲ οἷόν τε ἐγίγνετο λέξω, καὶ ἀφ᾽ ὧν ἄν τις σκοπῶν, εἴποτε καὶ αὖθις ἐπιπέσοι, μάλιστ᾽ ἂν ἔχοι τὶ προειδὼς μὴ ἀγνοεῖν, ταῦτα δηλώσω, αὐτός τε νοσήσας, καὶ αὐτὸς ἰδὼν ἄλλους πάσχοντας.

Τὸ μὲν γὰρ ἔτος, ὡς ὡ-

μολογεῖτο, ἐκ πάντων μάλιστα δὴ ἐκεῖνο ἄνοσον ἐς τὰς ἄλλας ἀσθενείας ἐτύγχανεν ὄν· εἰ δέ τις καὶ προέκαμνέ τι, ἐς τοῦτο πάντα ἀπεκρίθη. τοὺς δ᾽ ἄλλους ἀπ᾽ οὐδεμιᾶς προφάσεως, ἀλλ᾽ ἐξαίφνης, ὑγιεῖς ὄντας, πρῶτον μὲν τῆς κεφαλῆς θέρμαι ἰσχυραὶ, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐρυθήματα καὶ φλόγωσις ἐλάμβανε. καὶ τὰ ἐντὸς, ἥ τε φάρυγξ καὶ ἡ γλῶσσα, εὐθὺς αἱματώδη

ἦν, καὶ πνεῦμα ἄτοπον καὶ δυσῶδες ἠφίει· ἔπειτα, ἐξ αὐτῶν πλαρμὸς καὶ βράγχος ἐπεγίγνετο. καὶ ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ κατέβαινεν ἐς τὰ στήθη ὁ πόνος, μετὰ βηχὸς ἰσχυροῦ· καὶ ὁπότε ἐς τὴν καρδίαν στηρίξαι, ἀνέστρεφέ τε αὐτὴν, καὶ ἀποκαθάρσεις χολῆς πᾶσαι ὅσαι ὑπὸ ἰατρῶν ὠνομασμέναι εἰσὶν, ἐπῇεσαν, καὶ αὗται μετὰ ταλαιπωρίας μεγάλης. λύγξ τε τοῖς πλειο-

σιν ἐνέπιπλε κενὴ, σπασμὸν ἐνδιδοῦσα ἰσχυρὸν, τοῖς μὲν, μετὰ ταῦτα λωφήσαντα, τοῖς δὲ, καὶ πολλῷ ὕστερον. καὶ τὸ μὲν ἔξωθεν ἁπτομένῳ σῶμα, οὐκ ἄγαν θερμὸν ἦν, οὔτε χλωρὸν, ἀλλ' ὑπέρυθρον, πελιδνὸν, φλυκταίναις μικραῖς καὶ ἕλκεσιν ἐξηνθηκός· τὰ δὲ ἐντὸς οὕτως ἐκαίετο ὥστε μήτε τῶν πάνυ λεπτῶν ἱματίων καὶ σινδόνων τὰς ἐπιβολὰς, μήτ' ἄλλο τι ἢ

γυμνὸν ἀνέχεσθαι, ἥδιστά τε ἂν ἐς ὕδωρ ψυχρὸν σφᾶς αὐτοὺς ῥίπτειν. καὶ πολλοὶ τοῦτο τῶν ἠμελημένων ἀνθρώπων καὶ ἔδρασαν ἐς φρέατα, ἀπαύστῳ τῇ δίψῃ ξυνεχόμενοι. καὶ ἐν τῷ ὁμοίῳ καθειστήκει τό, τε πλέον καὶ ἔλασσον ποτόν. καὶ ἡ ἀπορία τοῦ μὴ ἡσυχάζειν καὶ ἡ ἀγρυπνία ἐπέκειτο διαπαντός· καὶ τὸ σῶμα, ὅσον περ χρόνον καὶ ἡ νόσος ἀκμάζοι, οὐκ ἐμαραίνετο,

ἀλλ' ἀντεῖχε παρὰ δόξαν τῇ ταλαιπωρίᾳ. ὥστε ἢ διεφθείροντο οἱ πλεῖστοι ἐνναταῖοι καὶ ἑβδομαῖοι ὑπὸ τοῦ ἐντὸς καύματος, ἔτι ἔχοντές τι δυνάμεως, ἢ, εἰ διαφύγοιεν, ἐπικατιόντος τοῦ νοσήματος ἐς τὴν κοιλίαν, καὶ ἑλκώσεώς τε αὐτῇ ἰσχυρᾶς ἐγγιγνομένης, καὶ διαρῥοίας ἅμα ἀκράτου ἐπιπιπλούσης, οἱ πολλοὶ ὕστερον διὰ τὴν ἀσθένειαν διεφθείροντο. [καὶ] διεξῄει γὰρ

διὰ παντὸς τοῦ σώματος
ἄνωθεν ἀρξάμενον τὸ ἐν τῇ
κεφαλῇ πρῶτον ἱδρυθὲν
κακόν· καὶ εἴτις ἐκ τῶν με-
γίστων περιγένοιτο, τῶν γε
ἀκρωτηρίων ἀντίληψις αὐ-
τοῦ ἐπεσήμαινε. κατέσκηπτε
γὰρ καὶ ἐς τὰ αἰδοῖα, καὶ ἐς ἄ-
κρας χεῖρας, καὶ πόδας· καὶ
πολλοὶ στερισκόμενοι τού-
των διέφευγον· εἰσὶ δ' οἳ καὶ
τῶν ὀφθαλμῶν. τοὺς δὲ καὶ
λήθη ἐλάμβανε παραυτί-
κα ἀναστάντας τῶν πάντων

ὁμοίως, καὶ ἠγνόησαν σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπιτηδείους.

Γενόμενον γὰρ κρεῖσσον λόγου τὸ εἶδος τῆς νόσου, τά τε ἄλλα χαλεπωτέρως ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν προσέπιπτεν ἑκάστῳ, καὶ ἐν τῷδε ἐδήλωσε μάλιστα ἄλλο τι ὂν ἢ τῶν ξυντρόφων τι. τὰ γὰρ ὄρνεα καὶ τετράποδα ὅσα ἀνθρώπων ἅπτεται, πολλῶν ἀτάφων γιγνομένων, ἢ οὐ προσῄει,

ἢ γευσάμενα διεφθείρετο. τεκμήριον δὲ, τῶν μὲν τοιούτων ὀρνίθων ἐπίλειψις σαφὴς ἐγένετο, καὶ οὐχ ἑωρῶντο οὔτε ἄλλως, οὔτε περὶ τοιοῦτων οὐδέν. οἱ δὲ κύνες μᾶλλον αἴσθησιν παρεῖχον τοῦ ἀποβαίνοντος, διὰ τὸ ξυνδιαιτᾶσθαι.

Τὸ μὲν οὖν νόσημα, πολλὰ καὶ ἄλλα παραλιπόντι ἀτοπίας, ὡς ἑκάστῳ ἐτύγχανέ τι διαφερόντως ἑτέρῳ πρὸς ἕτερον γιγνόμενον,

τοιοῦτον ἦν ἐπίπαν τὴν ἰδέαν. καὶ ἄλλο παρελύπει κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον οὐδὲν τῶν εἰωθότων· ὃ δὲ καὶ γένοιτο, ἐς τοῦτο ἐτελεύτα. ἔθνησκον δὲ, οἱ μὲν, ἀμελείᾳ, οἱ δὲ, καὶ πάνυ θεραπευόμενοι. ἕν τε οὐδὲν κατέστη ἴαμα, ὡς εἰπεῖν, ὅ,τι χρῆν προσφέροντας ὠφελεῖν. τὸ γάρ τῳ ξυνενεγκὸν ἄλλον τοῦτο ἔβλαπτε. σῶμά τε αὔταρκες ὂν οὐδὲν διεφάνη πρὸς αὐτὸ, ἰσχύος

πέρι ἢ ἀσθενείας, ἀλλὰ πάντα ξυνῄρει, καὶ τὰ πάσῃ διαίτῃ θεραπευόμενα. δεινότατον δὲ παντὸς ἦν τοῦ κακοῦ, ἥ τε ἀθυμία, ὁπότε τὶς αἴσθοιτο κάμνων, (πρὸς γὰρ τὸ ἀνέλπιστον εὐθὺς τραπόμενοι τῇ γνώμῃ, πολλῷ μᾶλλον προΐεντο σφᾶς αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἀντεῖχον) καὶ ὅτι ἕτερος ἀφ᾽ ἑτέρου, θεραπείας ἀναπιμπλάμενοι, ὥσπερ τὰ πρόβατα, ἔθνησκον· καὶ τὸν πλεῖ-

ςον φθόρον τοῦτο ἐνεποίει. εἴτε γὰρ μὴ θέλοιεν δεδιότες ἀλλήλοις προσιέναι, ἀπώλλυντο ἔρημοι, καὶ οἰκίαι πολλαὶ ἐκενώθησαν ἀπορίᾳ τοῦ θεραπεύσοντος· εἴτε προσίοιεν, διεφθείροντο· καὶ μάλιςα οἱ ἀρετῆς τὶ μεταποιούμενοι. αἰσχύνῃ γὰρ ἠφείδουν σφῶν αὐτῶν, ἐσιόντες παρὰ τοὺς φίλους, ἐπεὶ καὶ τὰς ὀλοφύρσεις τῶν ἀπογιγνομένων τελευτῶντες καὶ οἱ οἰκεῖοι ἐ-

ζέκαμνον, ὑπὸ τοῦ πολλοῦ κακοῦ νικώμενοι. ἐπιπλέον δὲ ὅμως οἱ διαπεφευγότες τόν τε θνήσκοντα καὶ τὸν πονούμενον ᾠκτίζοντο, διὰ τὸ προειδέναι τε, καὶ αὐτοὶ ἤδη ἐν τῷ θαρσαλέῳ εἶναι. δὶς γὰρ τὸν αὐτὸν, ὥστε καὶ κτείνειν, οὐκ ἐπελάμβανε. καὶ ἐμακαρίζοντό τε ὑπὸ τῶν ἄλλων, καὶ αὐτοὶ τῷ παραχρῆμα περιχαρεῖ, καὶ ἐς τὸν ἔπειτα χρόνον ἐλπίδος τι εἶχον κούφης μηδ'

ἂν ὑπ᾽ ἄλλου νοσήματος ποτὲ ἔτι διαφθαρῆναι.

Επίεσε δ᾽ αὐτοὺς μᾶλλον πρὸς τῷ ὑπάρχοντι πόνῳ καὶ ἡ ξυγκομιδὴ ἐκ τῶν ἀγρῶν ἐς τὸ ἄστυ, καὶ οὐχ ἧσσον τοὺς ἐπελθόντας. οἰκιῶν γὰρ οὐχ ὑπαρχουσῶν, ἀλλ᾽ ἐν καλύβαις πνιγηραῖς ὥρᾳ ἔτους διαιτωμένων, ὁ φθόρος ἐγίγνετο, οὐδενὶ κόσμῳ, ἀλλὰ καὶ νεκροὶ ἐπ᾽ ἀλλήλοις ἀποθνήσκοντες ἔκειντο· καὶ ἐν

ταῖς ὁδοῖς ἐκαλινδοῦντο, καὶ περὶ τὰς κρήνας ἁπάσας, ἡμιθνῆτες, τῇ τοῦ ὕδατος ἐπιθυμίᾳ. τά τε ἱερὰ, ἐν οἷς ἐσκήνηντο, νεκρῶν πλέα ἦν, αὐτοῦ ἐναποθνησκόντων. ὑπερβιαζομένου γὰρ τοῦ κακοῦ, οἱ ἄνθρωποι οὐκ ἔχοντες ὅ,τι γένωνται, ἐς ὀλιγωρίαν ἐτράποντο καὶ ἱερῶν καὶ ὁσίων ὁμοίως· νόμοι τε πάντες συνεταράχθησαν, οἷς ἐχρῶντο πρότερον περὶ τὰς ταφάς. ἔθαπ-

τον δὲ ὡς ἕκαστος ἠδύνατο. καὶ πολλοὶ ἐς ἀναισχύντους θήκας ἐτράποντο, σπάνει τῶν ἐπιτηδείων, διὰ τὸ συχνοὺς ἤδη προτεθνάναι σφίσιν. ἐπὶ πυρὰς γὰρ ἀλλοτρίας, φθάσαντες τοὺς νήσαντας, οἱ μὲν, ἐπιθέντες τὸν ἑαυτῶν νεκρὸν ὑφῆπτον, οἱ δὲ, καιομένου ἄλλου, ἄνωθεν ἐπιβαλόντες ὃν φέροιεν, ἀπῄεσαν.

Πρῶτόν τε ἦρξε καὶ ἐς τἆλλα τῇ πόλει ἐπιπλέον

ἀνομίας τὸ νόσημα. ῥᾷον γὰρ ἐτόλμα τὶς ἃ πρότερον ἀπεκρύπτετο μὴ καθ' ἡδονὴν ποιεῖν, ἀγχίστροφον τὴν μεταβολὴν ὁρῶντες τῶν τ' εὐδαιμόνων καὶ αἰφνιδίως θνησκόντων, καὶ τῶν οὐδὲν πρότερον κεκτημένων, εὐθὺς δὲ τἀκείνων ἐχόντων. ὥστε ταχείας τὰς ἐπαυρέσεις καὶ πρὸς τὸ τερπνὸν ἠξίουν ποιεῖσθαι, ἐφήμερα τά τε σώματα καὶ τὰ χρήματα ὁμοίως ἡγούμενοι. καὶ

τὸ μὲν προσταλαιπωρεῖν τῷ δόξαντι καλῷ, ὐδεὶς πρόθυμος ἦν, ἄδηλον νομίζων εἰ, πρὶν ἐπ᾽ αὐτὸ ἐλθεῖν, διαφθαρήσεται· ὅ,τι δὲ ἤδει τε ἡδὺ ϗ πανταχόθεν τὸ ἐς αὐτὸν κερδαλέον, τῦτο καὶ καλὸν ϗ χρήσιμον κατέςη. θεῶν δὲ φόβος, ἢ ἀνθρώπων νόμος ὐδεὶς ἀπεῖργε· τὸ μὲν, κρίνοντες ἐν ὁμοίῳ ϗ σέβειν ϗ μὴ, ἐκ τῦ πάντας ὁρᾷν ἐν ἴσῳ ἀπολλυμένυς· τῶν δὲ

ἁμαρτημάτων οὐδεὶς ἐλπίζων μέχρι τοῦ δίκην γενέσθαι βιοὺς ἂν τὴν τιμωρίαν ἀντιδοῦναι· πολὺ δὲ μείζω τὴν ἤδη κατεψηφισμένην σφῶν ἐπικρεμασθῆναι, ἣν πρὶν ἐμπεσεῖν, εἰκὸς εἶναι τοῦ βίου τὶ ἀπολαῦσαι.

Τοιούτῳ μὲν πάθει οἱ Αθηναῖοι περιπεσόντες ἐπιέζοντο, ἀνθρώπων τε ἔνδον θνησκόντων, καὶ γῆς ἔξω δῃουμένης. ἐν δὲ τῷ κακῷ, οἷα εἰκὸς, ἀνεμνήσθησαν καὶ τοῦ-

δὲ τοῦ ἔπους, φάσκοντες οἱ πρεσβύτεροι πάλαι ᾄδεσθαι,

Ἥξει Δωριακὸς πόλεμος, καὶ λοιμὸς ἅμ' αὐτῷ.

Ἐγένετο μὲν οὖν ἔρις τοῖς ἀνθρώποις μὴ λοιμὸν ὠνομάσθαι ἐν τῷ ἔπει ὑπὸ τῶν παλαιῶν, ἀλλὰ λιμόν. ἐνίκησε δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰκότως, λοιμὸν εἰρῆσθαι. οἱ γὰρ ἄνθρωποι πρὸς ἃ ἔπασχον, τὴν μνήμην ἐποιοῦντο. ἦν δέ γε, οἶμαι, ποτὲ ἄλλος πόλεμος κατά-

λάβῃ Δωρικὸς τοῦδε ὕστερος, καὶ ξυμβῇ γενέσθαι λιμὸν, κατὰ τὸ εἰκὸς οὕτως ᾄσονται. μνήμη δὲ ἐγένετο καὶ τοῦ Λακεδαιμονίων χρηστηρίου τοῖς εἰδόσιν, ὅτε ἐπερωτῶσιν αὐτοῖς τὸν θεὸν εἰ χρὴ πολεμεῖν, ἀνεῖλε κατὰ κράτος πολεμοῦσι νίκην ἔσεσθαι, καὶ αὐτὸς ἔφη ξυλλήψεσθαι. περὶ μὲν οὖν τοῦ χρηστηρίου, τὰ γιγνόμενα εἴκαζον ὅμοια εἶναι. ἐσβεβληκότων δὲ τῶν Πε-

λοποννησίων, ἡ νόσος ἤρξατο εὐθύς. ϗ ἐς μὲν Πελοπόννησον ȣ̓κ ἐσῆλθεν, ὅ,τι ϗ ἄξιον εἰπεῖν, ἐπενείματο δὲ Ἀθήνας μὲν μάλιςα, ἔπειτα δὲ ϗ τῶν ἄλλων χωρίων τὰ πολυανθρωπότατα. ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὴν νόσον γενόμενα.

ΤΕΛΟΣ.

INSTITUTUM

ORATIONIS FUNEBRIS

APUD ATHENIENSES.

"EADEM hyeme, Athenienses patrio instituto publice humarunt eos, qui in hoc bello primi mortem obierunt; in hunc fere modum. Triduo antequam funus efferatur, tabernaculum faciunt, et sub eo defunctorum ossa proponunt; et unusquisque suo cadaveri inferias affert, si quas velit. Quum autem funeris efferendi dies venit, plaustra adducuntur, quae arcas ex cupresso factas ex singulis Tribubus singulas portant. In his autem insunt ossa singularum Tribuum, ex quibus singuli sunt. Unus autem lectus stratus fertur inanis, illorum causa, qui non exstant, et quorum

cadavera inter alia caeſorum corpora reperiri ſuſcipique non potuerunt. Quilibet autem tam de civibus, quam de peregrinis funus proſequitur: et mulieres, quae cum illis propinquitatis vinculo ſunt conjunctae, ad ſepulchrum adſunt ejulantes. Haec autem in publico monumento condunt, quod eſt in pulcherrimis urbis ſuburbiis.[2] (atque hic ſemper ſepeliunt eos, qui in bello ceciderunt; illis exceptis, qui in campis Marathoniis obierunt: nam cum illorum virtutem inſignem eſſe judicaſſent, in illo ipſo loco, in quo ceciderunt, ſepulchrum etiam fecerunt.) Poſtquam autem eos humarunt, vir aliquis ab ipſa civitate delectus, qui et prudentia et dignitate caeteris praeſtare videatur, orationem illorum laudibus convenientem ſuper ipſis habet. Poſtea vero[3]

diſcedunt. Hoc igitur modo Athenienſes ſuorum in bello caeſorum corpora ſepeliunt. Et toto belli tempore, quoties hoc ipſis accidebat, hoc ritu utebantur. Pericles autem Xanthippi filius ad hos, qui primi tunc obierunt, oratione funebri cohoneſtandos delectus eſt: et poſtquam tempus permiſit, a ſepulcro in ſuggeſtum, quod excelſum erat, ut quam longiſſime per circumſtantem hominum multitudinem exaudiretur, progreſſus, haec verba fecit."

MULTI quidem eorum, qui ex hoc loco verba jam fecerunt, eum laudant, qui hanc orationem funebrem legi, veterique inſtituto addidit; propterea quod eam de iis, qui in proeliis interfecti ſepelirentur, haberi praeclarum eſſet. Mihi vero ſa-

tis esse videtur, virorum, qui re ipsa, factisque fortes exstiterunt; [2] honores etiam re ipsa factisque declarari; qualia sunt, quae publice nunc circa hoc sepulcrum apparata videtis; nec in uno viro multorum virtutes periclitari, ut perinde ac ipse dixerit, sive bene, sive male, ita etiam ei fides habeatur. Difficile enim est modum in dicendo tenere, ita ut auditori satisfacias: in quo vel ipsa veritatis opinio vix stabiliri potest. Nam auditor, qui rei est gnarus, et qui defuncto est benevolus, fortasse existimabit aliquid parcius declaratum, quam ipse velit, ac norit[3]; et rei ignarus, nonnulla etiam redundare putabit, propter invidiam, si quid supra vires ac ingenium suum audiat. Eatenus enim laudes, quae aliis tribuuntur, sunt tolerabiles, quatenus unusquisque se quoque aliquid eo-

rum, quae audivit, facere posse putat. Sed quum auditores exsuperantiae virtutis ipsorum defunctorum invident, tunc vero non credunt, quae de illis dicuntur. Quoniam autem majores nostri haec praeclare se habere censuerunt, [4] oportet me quoque legi huic obsequentem operam dare, ut quam maxime potero uniuscujusque vestrûm voluntati ac opinioni satisfaciam.

Initium autem a majoribus ducam. Aequum enim est, simul etiam decorum, in hac laudatione hunc honorem commemorationis ipsis tribui. Nam regionem istam iidem semper incolentes, succedentibus posteris ad hoc usque tempus liberam [5] sua virtute tradiderunt. Itaque cum illi laude sunt digni, tum etiam magis patres nostri: nam cum ad ea, quae a majoribus acceperant, tantum im-

perium, quantum hoc eſt, quod obtinemus, acquiſiviſſent, id non ſine labore nobis, qui heic ſumus, praeterea reliquerunt. Majorem vero hujus imperii partem nos ipſi, praeſertim qui nunc ſumus integra et matura aetate, propagavimus; urbemque rebus omnibus, et ad bellum, et ad pacem [6] pertinentibus inſtructiſſimam, ac ornatiſſimam reddidimus. Quorum majorum praeclara facinora in bellis edita, quibus haec omnia ſunt parta, aut ſi quid nos ipſi, aut patres noſtri, bellum a barbaris, aut a Graecis illatum alacriter propulſantes fecimus, quia apud vos rerum gnaros prolixiore oratione uti nolo, haec omittam. Sed quibus ſtudiis ad hoc imperium pervenerimus, et quo reipublicae adminiſtrandae genere, quave diſciplina ſit auctum, ubi pri-

us haec declaravero, tunc et ad [7] iſtorum laudationem accedam: tum quod exiſtimem hanc orationem non indecoram fore inſtitutae huic laudationi, tum etiam quod univerſo tam civium, quam peregrinorum coetui conducere judicem, harum rerum commemorationem audire.

Nos enim ea reipublicae adminiſtratione utimur, quae aliarum civitatum leges non aemulatur, imo vero nos ipſi nonnullis potius exemplo ſumus, quam alios imitamur. Et nomine quidem Democratia vocatur; [8] propterea quod non ad paucorum, ſed ad communem utilitatem adminiſtramus. Omnes vero ex legum praeſcripto in privatis controverſiis fruuntur juris aequabilitate; et pro dignitate, ut quiſque aliqua in re excellit, ita etiam, non quod ſit ex aliqua civium parte potius,

quam virtutis gratia, in republica aliis anteponitur, neque etiam propter paupertatem ac dignitatis obſcuritatem, dummodo aliqua in re civitati prodeſſe poſſit, arcetur. Liberaliter porro rempublicam adminiſtramus, nec per mutuam [9] quotidianarum actionum ſuſpicionem aliis, ſi quid animi cauſa agunt, ſuccenſentes; neque moleſtum, licet innoxium, vultu dolorem praeferentes. Sed privata negotia inter nos ſine moleſtia agentes, ea, quae ad rempublicam pertinent propter metum non violamus; illis, qui ſunt in Magiſtratu, ſemper obtemperantes, et legibus, iis potiſſimum, quae latae ſunt, ut auxilio ſint hominibus injuria affectis, atque adeo illis, quae licet [10] non ſint ſcriptae, certam tamen ignominiam afferunt.

Quinetiam laborum crebras re-

miſſiones animis noſtris invenimus, certaminibus et ſacrificiis anniverſariis, quae moribus ac inſtitutis patriis ſunt recepta, nos recreantes, et decoro privatorum apparatu, cujus quotidiana voluptas dolores excutit. Huc autem, ex omnibus orbis terrarum partibus, omnia propter urbis magnitudinem importantur; [11] acciditque nobis, ut non magis familiariter noſtris, quam aliorum etiam mortalium bonis perfruamur.

Quinetiam rerum bellicarum ſtudiis praeſtantiores ſumus noſtris adverſariis, his urbem omnibus communem exhibemus, nec ullis peregrinorum expulſionibus quemquam unquam a diſciplinis aut ſpectaculis arcemus; quod minime abſconditum, ſi quis ex hoſtibus viderit, [12] utilitatem percipere poſſit: quippe non tam apparatibus, et dolis, quam noſ-

trae in rebus gerendis fortitudini, confidimus. Atque in disciplinis, hi quidem Lacedaemonii statim ab ineunte aetate virtutem exercitatione laboriosa consectantur. Nos vero, quamvis remisso vitae genere utamur, nihilo tamen secius, ac illi, aequalia pericula subimus. Hujus autem rei hoc est argumentum. Neque enim Lacedaemonii per se, sed cum omnibus auxiliis [13] nostrum agrum invadunt. Nos vero, sine externis auxiliis aliorum agrum invadentes, in alieno cum iis, qui pro laribus suis decertant, bellum gerentes, victoriam plerumque obtinemus. Nec ullus hostis in nostras copias frequentes adhuc incidit, simul, cum propter nostrum rerum nauticarum studium, tum etiam propter copias, quas, ex nostrorum civium et subjectorum numero collectas, in

diverſa terrarum loca dimittimus. Quod ſi uſpiam cum aliqua noſtrarum copiarum particula manus conſeruerint; [14] et quum aliquos de noſtris ſuperarunt, omnes a ſe pulſos gloriantur, et quum victi fuerunt, ſe ab univerſis victos fuiſſe dicunt. Quamquam ſi otio potius, quam laborum meditatione, nec legibus magis, quam generoſis moribus pericula ſubire velimus: nobis contingit, ut et aerumnis futuris non defatigemur; et quum in ipſas jam veniremus, non minus audaces ſimus in his tolerandis, quam qui perpetuo ſe exercent.

[15] Hinc etiam accidit, ut cum in hiſce rebus tum etiam in aliis noſtra civitas admiratione ſit digna. Nam elegantiae quidem ſtudemus; ſed cum frugalitate, et ſine luxu: et philoſophamur; ſed ſine mollitie. Et di-

vitiis in rerum gerendarum opportunitate potius utimur, quam ad inanem verborum jactationem; neque turpe cuiquam eſt ſuam paupertatem fateri: ſed turpe eſt, non conari eam re ipſa vitare. Et in iiſdem hominibus ſimul et privatarum, et publicarum rerum cura ineſt; quinetiam aliis, [16] qui opificiis dant operam, hoc adeſt, ut reipublicae adminiſtrandae non minus, quam caeteri, ſint periti. Nos enim ſoli eum, qui rerum iſtarum nullam habet notitiam, non otioſum, ſed inutilem eſſe ducimus. Iidem etiam res recte judicamus, et animo concipimus: non exiſtimantes orationem rebus nocere; ſed potius oratione non prius doceri, quam ad res, quae ſunt gerendae, exſequendas accedas, detrimento eſſe ducentes. Nam hoc quoque prae caeteris eximium ha-

bemus, [17] quod et iidem maxime audeamus, et quae audemus ac aggredimur, ea maxime consideremus; quod aliis obesse solet: nam imperitia quidem, audaciam; consideratio vero difficultatum ac periculorum, cunctationem et metum affert. Illi autem jure fortissimi sunt habendi, qui aspera et jucunda manifestissime cognoscunt, nec tamen propterea a periculis adeundis deterrentur. In iis etiam, quae ad beneficentiam pertinent, a multis discrepamus; nam non accipientes, sed dantes beneficium, [18] amicos nobis comparamus. Is autem, qui dat beneficium, amicus est constantior, ut debitam sibi gratiam, in eo tueatur, cui beneficium benevolentiae causa dedit. Sed qui pro beneficio accepto gratiam referre debet, est in amore hebetior; quia scit se be-

neficium non daturum, ſed rem debitam perſoluturum. Nos etiam ſoli non magis habita quaeſtus ratione, quam certâ liberalitate freti, quoſlibet magnifice juvamus.

Atque ut rem paucis expediam, dico et totam iſtam civitatem eſſe [19] Graeciae magiſtram, et ſingulos ejus cives, atque eoſdem homines apud nos mihi videri ad plurima rerum genera, et cum maxima gratia, maximaque venuſtate ſeſe idoneos exhibere. Quod autem haec, quae in praeſentia dicuntur, non magis verborum inani jactatione, quam rerum veritate nitantur, haec reipublicae potentia, quam his ſtudiis paravimus, facile indicat. Sola enim omnium earum, quae nunc exſtant, famam ſuperans, dato documento cognoſcitur; [20] ſolaque ne hoſtibus quidem ſibi bellum inferentibus in-

dignationem affert, quaſi clades accipiant a civitate, quae minorem et potentiam et dignitatem habeat; neque populis ſubjectis conquerendi materiam praebet, quaſi viris imperio indignis pareant. Magnis autem exemplis potentiam relinquentes conteſtatam, et noſtrae aetatis hominibus, et poſteris admirationi erimus; ita ut nec Homerum praeconem ſimus deſideraturi, nec alium quempiam, qui ſuis quidem carminibus animos in praeſentia demulceat, [21] rerum vero geſtarum opinione veritatem laedat: quippe qui terram ubique atque mare noſtra audacia nobis pervia eſſe coëgimus; et malorum, quibus hoſtes, et bonorum, quibus amicos affecimus, ſempiterna monumenta plurimis in locis ereximus. Pro tali igitur civitate et iſti, quod ſe hac privari ini-

quum ducerent, fortiter pugnantes occubuerunt; et quemlibet eorum, qui ſunt reliqui, [22] pro ipſa labores alacri animo ſubire decet.

Quamobrem etiam orationem de republica longius produxi, ut docerem non de re pari nobis certamen eſſe et aliis, qui nihil horum aeque habent: ſimul etiam, ut ſignis manifeſtis demonſtrarem laudem eorum, quos oratione cohoneſtandos mihi jam propoſui; quanquam maxima pars ipſius laudationis a me jam eſt explicata. Nam in quibus urbem laudavi, iis horum ſimiliumque virtutes illam ornarunt. [23]Neque apud multos Graecorum facile, ut apud hos, dicta factis exaequata appareant. Nam praeſens iſtorum mors virtutem uniuſcujuſque viri declarare, et prima indicare, et poſtrema confirmare mihi videtur. Et-

enim aequum eſt illorum, qui caeteris in rebus fuerunt deteriores, quam alii, bellicam pro patria fortitudinem, qua pollent ipſi, primo loco poni. Nam benefacto malefacti memoriam delentes, publice plus utilitatis univerſae civitati attulerunt, quam privatim ſuis vitiis eam [2] laeſerunt. Horum vero nullus divitiarum fructum, quem ſe in poſterum ex ipſis percepturum ſperaret, virtuti anteponens, mollis ac ignavus fuit; neque ſpe paupertatis vitandae, quaſi hac vitata dives vel poſthac eſſet futurus, pericula detrectavit: cum hoſtium ultionem longe magis quam illorum fruitionem expetendam ducentes, tum hoc omnium pulcerrimum periculum exiſtimantes; hoc ſubeundo, illos quidem ulciſci, haec vero aſſequi voluerunt; incertum [25] quidem

rei feliciter gerendae eventum ſpei committentes; id vero quod jam cernebatur, in ſua ipſorum virtute, ejuſque fiducia ponendum cenſentes; atque in eo ipſo pulcrius exiſtimantes in hoſte propulſando vel ipſam mortem obire, quam cedendo ſalutem ſibi parere: verborum quidem dedecus vitarunt, rem vero ipſam corpore pertulerunt; et breviſſimo temporis ſpatio, breviſſimaque fortunae inclinatione, ſumma potius cum gloria, quam cum timore de vita deceſſerunt.

[26]Atque hi quidem, quales eos eſſe oportuerat, tales in patriam extiterunt. Reliquos vero tutiorem quidem optare, ſed nequaquam minus audacem in hoſtes animum habere velle oportet: nec oratione ſola utilitatem ſpectare, quam apud vos rerum non minus gnaros, quam ego

ſum, aliquis dicendo amplificare poſſet, recenſens quot bona inſint in hoſtium propulſatione; ſed potius hujus reipublicae[27] potentiam quotidie factis contemplari, ejuſque valde amantes evadere. Et quum haec urbs vobis magna eſſe videbitur, illud cogitate, viros fortes, et qui norant quid facere deceret, quique in ipſis rebus gerendis erubeſcebant, iſtam rerum potentiam comparaſſe: et qui, quoties a rei alicujus tentatae adeptione aberrarunt, non propterea etiam rempublicam ſua virtute fraudandam cenſuerunt; ſed ipſi pulcerrimam collectam prolixo et libenti animo dederunt. [28] Publice enim corpora dantes, privatim gloriam non ſeneſcentem acceperunt, et honorificentiſſimam ſepulturam, non eam potius, in qua ipſi ſiti ſunt, quam eam, in qua ipſorum gloria,

in qualibet rerum vel dicendarum vel agendarum occaſione, quae ſeſe offeret, perpetuo celebranda relinquitur. Nam virorum illuſtrium omnis eſt regio ſepulcrum, neque ſola cipporum in domeſtico inſcriptio virtutem eorum teſtatur: ſed etiam in alieno ſolo [29] memoria nullis mandata ſcriptis, magis apud animum cujuſque, quam apud ſepulcrum exſtructum, perpetuo manet. Quos ipſi nunc imitandos vobis proponentes, et felicitatem exiſtimantes eſſe libertatem, et libertatem eſſe animi generoſitatem, bellica pericula ſubire ne recuſetis. Nec enim homines calamitoſi, quibus nulla boni ſpes adeſt, vitam potius profundere debent, quam illi, quibus, ſi diutius vivant, fortunae ex ſecunda in adverſam periculoſa et incerta commutatio eſt extimeſcenda; et

[30]quorum potiſſimum maxime intereſt, ſi quid offenderent. Nam vexatio cum mollitie conjuncta, viro ſaltem magnanimo eſt acerbior, quam mors ſenſu carens, quae cum fortitudine, ſimul et cum publica ſpe, ipſi contingit.

Quamobrem etiam nunc iſtorum parentes, quotquot adeſtis, non magis deflebo, quam conſolabor. Hominum enim vitam variis fortunae caſibus obnoxiam eſſe [31] ſciunt. Illi autem felicitatem ſunt adepti, quibus honeſtiſſimus vitae finis, ut nunc iſtis mortuis, vobis vero moeror obtigit: et quibus datum eſt, ut eorum vita feliciter acta pariter et finita cenſeatur. Scio autem difficile eſſe perſuadere vobis, quorum monumenta vel ſaepius in aliorum rebus ſecundis habebitis, quibus vos quoque quondam exſultabatis; nec

dolor contingit, quum quis bonis, quae nunquam eſt expertus, [32] privatur: ſed quum quis eo bono ſpoliatur, quo frui conſueverat. Hoc tamen ſpe aliorum quoque liberorum tolerandum eſt illis, qui per aetatem liberos adhuc ſuſcipere poſſunt. Nam futura ſoboles et privatim defunctorum oblivionem nonnullis afferet; et reipublicae bifariam proderit, tum quia ad urbis frequentiam, ne deſerta relinquatur, tum etiam quia ad ejus praeſidium conferet. Fieri enim non poteſt, ut, qui liberos non habent, quos pro patria [33] periculis objiciant, perinde atque iſti fecerunt, quicquam juſtum aut aequabile in commune conſulant. Quotquot vero aetate jam provecta eſtis, vitam actam, quae fuit longior, et in qua floruiſtis, loco lucri ducite; et reliquam brevem

fore exiſtimate, et iſtorum gloria dolorem levate. Solum enim honoris et verae gloriae ſtudium non ſeneſcit. Neque in ea aetatis infirmitate, quae hominem reddit inutilem, quaeſtus, ut nonnulli dicunt, magis delectat, quam ipſe honor, quo quis ornatur.

Liberis autem, et fratribus iſtorum, quotquot hic adeſtis,[34] magnum certamen propoſitum eſſe video. Eum enim, qui fato functus eſt, quilibet laudare ſolet. Et vix veſtrae virtutis exſuperantia hoc aſſequi poteritis, ut non dico pares illis; ſed ut paulo inferiores judicemini. Nam livor eſt inter aemulos, quamdiu vivunt. Sed id, quod nullis eſt impedimento, et is qui jam obiit, benevolentia non aemula colitur. Si quam autem et de virtute mulierum, quae in viduitate nunc erunt, mentionem me facere oportet, bre-

vi adhortatione rem totam complectar. Nam [35] gloriam magnam adipiſcemini, ſi a priſtina veſtra natura ſexuque non deſciveritis; et ſi operam dederitis, ut quam minimum rumoris, ſive in bonam, ſive in malam partem, de vobis inter mares diſſeminetur.

Expoſui ego quoque oratione, ex legis praeſcripto, quaecunque ad rem praeſentem facere judicavi; et re ipſa qui ſepeliuntur, partim quidem jam ſunt ornati, partim vero illorum liberos civitas publice alet ad pubertatem uſque; utilem profecto et iſtis et [36] poſteris coronam hujuſmodi bellicorum certaminum proponens. Nam apud quos maxima virtutis praemia proponuntur, in horum etiam civitate viri praeſtantiſſimi verſantur. Jam vero, poſtquam veſtros quique neceſſarios deploraveritis, abite.

[37]HUJUSMODI igitur funus hac hyeme factum eſt. Hac autem exacta primus hujus belli annus eſt abſolutus. Aeſtate autem ſtatim ineunte, Peloponneſii, eorumque ſocii cum duabus copiarum partibus, ut et ante, in Atticam irruperunt, (Archidamus vero Zeuxidami filius, Lacedaemoniorum rex, illis praeerat,) caſtriſque in ea poſitis agrum vaſtabant;[38]cumque nondum multos dies in agro Attico manſiſſent, morbus Athenienſes primum aggredi coepit: quanquam et ante cum in multas regiones invaſiſſe ferebatur, tum etiam in Lemnum, et alia loca; veruntamen neque tanta peſtilentia, neque tot hominum interitus uſpiam accidiſſe memorabatur: nec enim medici propter morbi ignorantiam initio aegrotis me-

deri poterant: ſed ipſi potiſſimum eo magis [39] interibant, quo magis ad aegrotos accedebant; nec ulla alia hominum ars illis opem ac ſalutem ferre poterat. Omnes etiam ſupplicationes ad Deorum templa factae, et omnis opera, qua aut in oraculis ſciſcitandis, aut in aliis hujuſmodi rebus uſi fuerant, haec omnia nullius erant uſus; tandemque victi magnitudine mali, haec miſſa fecerunt.

Primum autem hic morbus, (ut fertur) initium duxit ex Aethiopia, quae eſt ſupra Aegyptum; deinde vero et in Aegyptum et Africam deſcendit, et in magnam partem regionis [40] regis Perſarum: in Athenienſium porro civitatem derepente incidit, ac primum quidem in Piraeeo homines tentavit; ita ut ab his etiam rumor diſſeminatus fuerit,

venena a Peloponnesiis in puteos dejecta fuisse: nondum enim fontes illic erant. Deinde vero et in superiorem urbem processit; et longe plures tunc moriebantur. Pronunciet autem de eo morbo, ut quisque sentit, tam [41] artis medicae peritus, quam imperitus, unde verisimile videtur eum exstitisse, et quas causas fuisse putet, quae tantae mutationis faciendae vim habuerint. Ego vero, et cujusmodi fuerit, dicam; et quae sibi quisque proponens, si quando rursus etiam hic morbus ingruat, jam praedoctus aliquid habeat, ex quo praecipue eum cognoscat, haec declarabo; tum quia ego ipse hoc morbo laboravi, tum etiam quia alios hoc laborantes ipse vidi.

Nam annus ille (ut vel omnium confessione constabat) [42] ex omnibus maxime fuit immunis ab aliis mor-

bis; quod ſi quis et ante aliquo alio morbo laborabat, omnes hi morbi in iſtum convertebantur. Alios vero ex nulla certa manifeſtaque cauſa apparente, ſed ex improviſo, cum ſani forent, primum quidem acres capitis fervores, et oculorum rubores, et inflammatio corripiebat. Et interiora, guttur, inquam, et lingua continuo cruenta[43] erant; et halitum tetrum, et graveolentem emittebant. Deinde vero ex his ſternutatio, et raucitas ſequebatur: nec multo poſt hic dolor cum vehementi tuſſi in pectus deſcendebat. Ubi vero in corde haeſerat, cum ipſum ſubvertebat, tum etiam omnes bilis ejectiones, quotquot a medicis nominatae ſunt, ſequebantur, et ipſae cum ingenti cruciatu. Singultuſque pleriſque[44] incidebat inanis, vehementem afferens convulſionem,

in aliquibus quidem ſtatim ceſſantem, in nonnullis multo ſerius. Et corpus quidem exterius, tangenti non erat admodum calidum, neque pallidum, ſed ſubrubrum, lividum, parvis puſtulis et ulceribus effloreſcens. Interiora vero ita flagrabant, ut neque tenuiſſimorum veſtimentorum, aut linteorum injectiones ſuſtinerent, neque aliud quippiam praeter [45] nuditatem: et libentiſſime in aquas gelidas ſe conjicerent. Et multi eorum, qui neglecti erant, hoc ipſum etiam fecerunt, et in puteos ſe dejecerunt, ſiti inſedabili obſeſſi. Et largior potus perinde erat ac parcior. Et corporis vexatio, quae quieſcendi facultatem adimebat, et perpetuae vigiliae eos urgebant. Corpus etiam ipſum, quamdiu morbus vigebat, non languebat: [46] ſed praeter omnem hominum opinionem cru-

ciatui resistebat. Itaque plerique intra nonum, aut etiam septimum diem, propter internum ardorem interibant, aliquid virium adhuc retinentes, aut, si, hoc temporis spacio praeterito, mortem vitassent; tamen quia morbus in ventrem inferiorem descendebat, et exulceratio vehemens in ipso nascebatur, simul etiam quia immoderatum alvi profluvium aegrotos invadebat, plerique postea propter debilitatem interibant. Morbus enim, qui primas in capite sedes collocarat, [47] per totum corpus, initio a summis partibus ducto, pervadebat. Et si quis ex maximis illis periculis evasisset, extremae tamen corporis partes, quae captae laesaeque remanebant, eum hoc morbo laborasse testabantur. Nam in ipsa quoque pudenda, et in summas manus, summosque pe-

des prorumpebat, multique his membris capti mortem vitarunt; nonnulli etiam oculis amissis evaserunt. Nonnullos etiam, simul ac ex morbo convaluerunt, statim omnium rerum oblivio [48] pariter cepit, ita ut neque se ipsos, neque necessarios agnoscerent.

Cum enim hoc morbi genus multo fuerit atrocius, quam quod oratione possit exprimi, et aliis in rebus gravius, quam ut humana natura ferre possit, singulos invasit, ac etiam hoc indicio maxime declaravit se aliquid aliud esse, quam aliquod familiarium et consuetorum morborum genus. Nam alites, et quadrupedes, quotquot humanis cadaveribus vesci solent, cum multa jacerent insepulta, tamen aut ad haec non accedebant, [49] aut, si gustassent, interibant. Argumento autem hoc

eſt, quod hujuſmodi avium manifeſtus fuit defectus; nec uſpiam alibi, nec circum ulla hujuſmodi cadavera viſebantur. Canes vero, propter conſuetudinem, quam cum hominibus habebant, majorem eventus ſignificationem dabant.

Hic igitur morbus (ut omittam multa alia inuſitatae atrocitatis genera, prout unicuique aliquid accidebat diverſum ab eo, quod alteri contingebat,) [50] omnino ſpecie talis fuit. Et tunc temporis nullus alius morbus ex conſuetis Athenienſes infeſtabat; quod ſi quis exoriretur, in hunc deſinebat. Moriebantur autem, alii incuria, alii vero, vel diligentiſſime curati. Nec ullum prorſus remedium, ut ita loquar, repertum eſt, quod adhibitum prodeſſet. Quod enim alteri profuerat, hoc ipſum alteri nocebat: nullumque cor-

pus, ſive firmae, ſive infirmae valetudinis eſſet, tanti mali violentiae reſiſtere potuit:[51] ſed omnia pariter, vel ea, quae omni victus ratione curabantur, corripiebat ac abſumebat. Illud vero in toto hoc malo graviſſimum erat, tum quod, ſimul ac quis ſe morbo correptum ſenſiſſet, animo conſternaretur, (ſtatim enim animo ad ſalutis deſperationem converſi, multo magis ſe ipſos projiciebant ac deſerebant, neque morbo reſiſtebant,) tum etiam, quod propter mali contagionem, quam alter ex alterius curatione hauriebat, adeo ut ex ea oppleretur, tanquam pecudes morerentur. Atque haec fuit praecipua maximae[52] ſtragis cauſa; ſive enim noluiſſent metu deterriti mutuo ſe inviſeri, deſerti interibant, multaeque familiae propter inopiam hominum, qui aegrotos

curarent, exhauſtae ſunt: ſive alteri ad alteros adiſſent, interibant; praecipue vero qui aliquam virtutis partem ſibi vendicabant, ejuſque ſtudio tenebantur. Nam prae pudore ſibi ipſis non parcebant, dum in amicorum aedes ingrediebantur, ut eos inviſerent; ſiquidem vel ipſi domeſtici tandem lamentationibus eorum, qui moriebantur, defatigati, non amplius commovebantur,[53] mali violentia ſuperati. Illi tamen, qui ex morbi violentia, mortiſque periculo evaſerant, et eum, qui moriebatur, et eum, qui laborabat, magis miſerabantur; tum quod hoc malum prius experti cognoſcerent, tum etiam quod ipſi in tuto jam eſſent. Hic enim morbus eundem bis non corripiebat, ita ut eum etiam interimeret. Et ab aliis beati cenſebantur, ipſique propter praeſentem ſa-

lutis insperatae laetitiam exsultantes, quandam etiam levem spem habebant,[54] se ne alio quidem ullo morbo in posterum amplius unquam absumtum iri.

Ipsos autem, praeter laborem, quo jam vexabantur, ipsa quoque rerum ex agris in urbem comportatio, praecipue vero rusticos, qui in eam confluxerant, gravius pressit. Cum enim non essent aedes, quae omnes recipere possent; sed in tuguriolis aestuosis ob anni tempus habitarent, strages edebatur, nullo ordine: quinetiam alii super alios morientes, mortui jacebant; et in [55] viis, et circa fontes omnes, aquae desiderio, semimortui volutabantur. Et templa, in quibus tabernacula habitandi causa fecerant, cadaveribus hominum, qui ibi in ipsis moriebantur, erant referta. Malo enim

ſupra modum urgente, homines non habentes quid agerent; aut quo ſe verterent, ſacra ac profana aeque negligere coeperunt; omneſque leges ac ritus, quibus ante in ſepultura et funeribus utebantur, pariter ſunt conturbati; [56] nam ſepeliebant ſuos, ut quiſque poterat. Multique, propter crebram domeſticorum jam defunctorum ſtragem, rerum ad funus et ſepulturam neceſſariarum penuria, ad impudentia ſepulcra ſe converterunt. Nam alii quidem in alienos rogos, antevertentes illos qui eos exſtruxerant, mortuum ſuum imponebant, igneque ſubjecto accendebant: alii vero, dum alterius cadaver arderet, ſuo cadavere, quod ipſi ferebant, ſuperjecto, diſcedebant.

Hic autem morbus aliis etiam in rebus civitati majoris [57] improbitatis

ſuit initium; facilius enim quilibet audebat palam facere, quae prius pudore impeditus occultabat, ita ut ex animi libidine non patraret, quod maximam ac repentinam rerum mutationem fieri viderent: et homines quidem fortunatos, repente mori; illos vero, qui nihil ante poſſidebant, ſtatim illorum bona poſſidere animadverterent. Itaque bonis illis celeriter perfruendum, operamque voluptatibus dandam cenſebant, quod pariter et corpora et bona momentanea et in diem tantum duratura eſſe exiſtimarent. Nemoque[58] promtus erat ad labores tolerandos rei cauſa quae honeſta videretur, incertum exiſtimans an eſſet interiturus priuſquam ad illam perveniret, eamque adipiſceretur. Quod autem unuſquiſque jucundum, et undique ſibi quaeſtuoſum fore nove-

rat, hoc etiam honeſtum, et utile conſtituebatur; nec ullus deorum metus, aut hominum lex eos arcebat; partim quidem, quia Deos colere, perinde eſſe judicabant, ac non colere, quod omnes pariter mori viderent: partim vero, quia nullus ſe tamdiu ſuperſtitem futurum ſperabat, dum inſtituto judicio poenas ſuorum [59] delictorum daret. Multoque majorem poenam, fatorum judicio jam decretam ſibi impendere exiſtimabant; ante cujus adventum, aliquibus vitae voluptatibus ſibi perfruendum eſſe cenſebant.

Athenienſes igitur in hujuſmodi morbum inciderunt, eoque graviter premebantur, tum quod homines intra muros morerentur, tum etiam quod foris ager ab hoſtibus vaſtaretur. Dum autem hoc malo vexarentur, ut veriſimile eſt, hoc etiam [60]

carmen in memoriam revocarunt, quod ſeniores olim decantatum dicebant, [illegible]

Doriacum veniet loimo comitante duellum.

Inter homines autem altercatio erat, non λοιμὸν, peſtilentiam, in iſto carmine ab antiquis nominatam: ſed λιμὸν famem. Sed in preſentia illud merito evicit, peſtilentiam iſto carmine ſignificatam fuiſſe. Homines enim ad mala, quae patiebantur, carminis mentionem accommodabant. Quod ſi unquam aliud Doricum bellum poſt hoc eos [61] invaſerit, et λιμὸν famem eſſe contigerit, veriſimiliter hoc modo canent. Oraculum etiam Lacedaemoniis redditum, ab illis, qui hoc noverant, memorabatur, quum ipſis oraculum conſulentibus, an bellum eſſet movendum; Deus reſpondit, ipſos fore victores, ſi bellum totis viribus

gererent, seque ipsis opem laturum dixit. Quod igitur attinet ad oraculum, ea, quae tunc fiebant, cum ipso convenire conjiciebant. Cum autem Peloponnesii in Atticam irrupissent, [62] hic morbus statim grassari coepit. Nec ipsam Peloponnesum invasit, nec ullo malo eam affecit, quod sit relatu dignum: depastus vero est Athenas praecipue, deinde ex aliis locis ea quae maxima populi frequentia erant referta. Atque haec quidem sunt ea quae in morbo evenerunt.

FINIS.




VELUT ARBOR ÆVO